

Joukkoliikenteen järjestäminen Kainuussa 07.06.2021 alkaen

65/08.00.00.00/2019

MH § 91

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus on pyytänyt Kainuun kunnilta ja kuntayhtymiltä lausuntoa (POPELY/980/2019, 17.4.2019) joukkoliikenteen järjestämistavoista viimeistään 24.5.2019.

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen kilpailuttamat Kainuun alueen liikennöintisopimukset päättyvät viimeistään 6.6.2021. Samalla päättyy myös ELY-keskuksen Waltti-lippu- ja maksujärjestelmän käyttämisestä koskeva sopimus. Kajaanin kaupungin hankkimassa Kajaanin sisäisessä liikenteessä Waltti-järjestelmä sen sijaan säilyy jatkossakin.

Tämänhetkisen tiedon mukaan ELY-keskus ei jatka Waltti-järjestelmän käyttämistä 7.6.2021 alkaen seuraavista syistä:

- Waltti-järjestelmää hallinnoiva ja ylläpitämä TVV lippu- ja maksujärjestelmä Oy on kuntien omistama IT-palvelu- ja hankintayhtiö, joka voi hankintalain mukaan myydä palvelujaan omistajilleen ilman kilpailutusta tietyin edellytyksin. Ulkopuolisille palveluja voidaan myydä vain rajoitetusti. Koska valtio on luopunut omistuksestaan yhtiössä 1.7.2018 alkaen, Waltti-järjestelmän käyttäminen ELY-keskuksen hankkimassa liikenteessä vaarantaisi yhtiön oikeuden myydä palvelujaan omistajilleen ilman kilpailutusta.
- Valtion luovuttua omistuksestaan yhtiössä ELY-keskus on joutunut hankkimaan palveluja yhtiöltä suorahankintana, jotta Waltti-järjestelmän käyttöä voitaisiin jatkaa. Jatkossa palvelut täytyisi kilpailuttaa.
- ELY-keskusta joukkoliikenneasioissa ohjaava Liikenne- ja viestintävirasto (Traficom) on kehottanut ELY-keskusta luopumaan Waltti-järjestelmän käyttämisestä.

Waltti-järjestelmästä luopuminen ei vaikuta Kainuun alueen joukkoliikenteen palvelutasoon, ja ELY-keskus voi hankkia liikenteen myös käyttämällä liikenteenharjoittajien lippu- ja maksujärjestelmiä. Liikenteenharjoittajilla ei kuitenkaan ole velvollisuutta hyväksyä toistensa lipputuotteita. Tämä voisi hankaloittaa erityisesti kausilipun käyttämistä.

Waltti-järjestelmän säilyttäminen Kainuussa vaatisi joukkoliikenteen järjestämisvastuun siirtämistä ELY-keskukselta kunnille. Tällöin liikennepalvelulain (320/2017) 181 § mukaisena tieliikenteen toimivaltaisena viranomaisena toimisi joko Kajaanin kaupunki tai kuntien yh-

dessä perustama uusi viranomainen. Uuden viranomaisen olisi lisäksi liityttävä TVV lippu- ja maksujärjestelmä Oy:n osakkaaksi, mikä edellyttää yhtiön hyväksyntää. Viranomaisten toimialueiden muuttaminen vaatii liikennepalvelulain muuttamista, joten asiasta on neuvoteltava liikenne- ja viestintäministeriön kanssa. Tähän on taas varattava riittävästi aikaa.

Ellei toimivaltaisten viranomaisten toimialueita ole tarpeen muuttaa, ELY-keskus hankkii joukkoliikenteen myös jatkossa. ELY-keskus ei voi taata yhtenäisen lippujärjestelmän säilymistä, joten hankinnassa pitäisi huomioida mahdollisuus säilyttää kausilipputuotteet. Tämä tarkoittaisi liikenteen kilpailuttamista pääsuunnittain nykyistä suurempina kokonaisuuksina.

Joukkoliikenteen järjestämistä Kainuussa 7.6.2021 alkaen käsitellään Kainuun alueellisen joukkoliikennetyöryhmän kokouksessa 27.5.2019. Kokousta varten ELY-keskus on valmistellut kolme eri vaihtoehtoa mahdollisista liikenteen järjestämistavoista Kainuussa. Vaihtoehdot ovat alustavia, ja ne vaativat vielä tarkempaa selvittämistä. Kokouksessa on tarkoitus käsitellä kuntien kannanottoja siihen, kuinka liikenne tulisi jatkossa järjestää. Samalla valitaan vaihtoehto, jota ryhdytään tarkemmin selvittämään.

Kokousta varten ELY-keskus pyytää kuntien tai kuntayhtymien lausuntoa joukkoliikenteen järjestämistavoista. Lausunnossa pyydetään vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Tarvitaanko Kainuussa jatkossakin kausilippua joko kunnan sisäiseen tai kuntien väliseen matkustukseen?
2. Tulisiko joukkoliikenteen järjestämisvastuu Kainuussa siirtää ELY-keskukselta kunnille?
3. Mikä alla olevista alustavista vaihtoehdoista (VE 1, VE 2 vai VE 3) olisi paras tapa järjestää Kainuun alueen joukkoliikenne 7.6.2021 alkaen?

VE 1: Maakunnan laajuinen tieliikenteen toimivaltainen viranomainen

Kainuun alueelle muodostettaisiin maakunnan laajuinen tieliikenteen toimivaltainen viranomainen, joka vastaisi toimialueensa sisäisen joukkoliikenteen suunnittelusta, kilpailuttamisesta ja kehittämisestä. Lisäksi toimivaltainen viranomainen vastaisi aikatauluinformaation (esim. internet-sivut ja seutuliikenteen aikataulukirja) laatimisesta. Waltti-järjestelmän mukaiset lipputuotteet (mm. kausi- ja arvoliput) säilyisivät, ja kausilippua voitaisiin tarvittaessa laajentaa nykyisen kausilippualueen ulkopuolelle Hyrynsalmelle, Kuhmoon, Puolangalle ja Suomussalmelle. Myös kausilipun vaihto-oikeus kaupunkiliikenteen ja seutuliikenteen välillä säilyisi.

Kuntien rahoitusosuus joukkoliikenteestä nousisi. Vuonna 2018 Kainuun kuntien osuus ELY-keskuksen kilpailuttaman liikenteen kustannuksista oli 0,69 milj. € (sis. alv 10 %). Mikäli perustettaisiin maakunnan laajuinen toimivaltainen viranomaisen sekä palvelu- ja kustannustasot säilyisi ennallaan, kuntien osuus kustannuksista olisi 1,97 milj. € (sis. alv 10 %). ELY-keskus voi lisäksi myöntää valtionavustusta kunnille ja kuntayhtymille liikenteen hankintoihin enintään 50 % hyväksyttävistä kustannuksista. Lisäksi toimivaltaisen viranomaisen tulisi varautua palkkaamaan vähintään yksi työntekijä hoitamaan joukkoliikenteeseen liittyviä tehtäviä. Kustannussäästöjä voitaisiin taas saada suunnittelemalla autokierrot tehokkaammiksi ja muuttamalla liikenne bruttoliikenteeksi, jolloin tilaaja pitäisi lipputulot.

VE 2: Nykyisen kausilippualueen laajuinen tieliikenteen toimivaltainen viranomaisen

Nykyiselle kausilippualueelle (Kajaani, Paltamo, Ristijärvi ja Sotkamo) tai osalle alueesta muodostettaisiin tieliikenteen toimivaltainen viranomaisen, joka vastaisi toimialueensa sisäisen joukkoliikenteen suunnittelusta, kilpailuttamisesta ja kehittämisestä. Lisäksi toimivaltainen viranomaisen vastaisi aikatauluinformaation (esim. internet-sivut ja seutuliikenteen aikataulukirja) laatimisesta. Waltti-järjestelmän mukaiset lipputuotteet (mm. kausi- ja arvoliput) säilyisivät, mutta kausilippua ei kuitenkaan voitaisi laajentaa nykyisen kausilippualueen ulkopuolelle. Kausilipun vaihto-oikeus kaupunkiliikenteen ja seutuliikenteen välillä säilyisi.

Muodostettavan viranomaisen ohella ELY-keskus jatkaisi toimintaansa. ELY-keskuksen vastuulle jäisi muodostettavan viranomaisen ulkopuolinen tai toimivaltaratjat ylittävä liikenne. ELY-keskuksen kilpailuttamassa liikenteessä liikenteenharjoittajat toteuttaisivat lippu- ja maksujärjestelmät. Muodostettavan viranomaisen sisälle ajettavassa liikenteessä voitaisiin kuitenkin vaatia Waltti-järjestelmän mukaisten lipputuotteiden hyväksymistä, jolloin yhtenäinen kausilippu säilyisi nykyisellä kausilippualueella.

Kuntien rahoitusosuus joukkoliikenteestä nousisi. Vuonna 2018 ELY-keskuksen kilpailuttaman, kausilippualueen sisäisen joukkoliikenteen kustannukset olivat 0,42 milj. € (sis. alv 10 %). Tämä osuus jäisi kausilippualueen sisäisten kuntien maksettavaksi, mikäli palvelu- ja kustannustasot säilyisivät ennallaan. ELY-keskus voi lisäksi myöntää valtionavustusta kunnille ja kuntayhtymille liikenteen hankintoihin enintään 50 % hyväksyttävistä kustannuksista. Lisäksi toimivaltaisen viranomaisen tulisi varautua palkkaamaan yksi työntekijä hoitamaan joukkoliikenteeseen liittyviä tehtäviä. Kustannussäästöjä voitaisiin taas saada suunnittelemalla autokierrot tehokkaammiksi ja muuttamalla liikenne bruttoliikenteeksi, jolloin tilaaja pitäisi lipputulot. Jäljelle jäävä osuus Kainuun alueen joukkoliikenteen kustannuksista

(vuoden 2018 palvelu- ja kustannustasolla 1,55 milj. €, sis. alv 10 %) jaettaisiin ELY-keskuksen ja kuntien kesken erillisen sopimuksen mukaisesti.

Liikenteen hajaantuminen kahden eri viranomaisen vastuulle vaikeuttaisi liikenteen järjestämistä. Autokierrot voivat jakautua pienemmiksi kokonaisuuksiksi, kun sama auto voi ajaa päivän mittaan kahden eri viranomaisen kilpailuttamaa liikennettä. Haittoja voitaisiin vähentää viranomaisten välisellä yhteistyöllä ja suunnittelemalla autokierrot kummankin viranomaisen tarpeita varten.

VE 3: Liikenteen hankinta pääsuunnittain

ELY-keskus hankkisi liikenteen siten, että kukin pääsuunta kilpailutettaisiin omana tarjouskilpailukohteenaan. Kukin tarjouskilpailukohte voisi sisältää useita autokiertoja. Pääsuuntia olisivat Kajaani-Paltamo-Puolanka, Kajaani-Sotkamo-Kuhmo ja Kajaani-Suomussalmi. Omat tarjouskilpailukohteensa taas muodostaisivat ne vuorot, joissa ei kausilippua tarvittaisi (esim. koululais- ja lentokenttäliikenne).

Kullekin pääsuunnalle vaadittaisiin tietyn hintainen kausilipputuote, jonka liikenteenharjoittaja toteuttaisi oman lippu- ja maksujärjestelmänsä kautta. Tällä tavoin pystyttäisiin turvaamaan yhtenäinen kausilipputuote kaikkiin saman pääsuunnan vuoroihin. Tarjouskilpailussa ei kuitenkaan voida vaatia sitä, että lipputuotteet kelpaisivat muidenkin pääsuuntien vuoroissa. Aikatauluinformaation laatiminen siirtyisi pois ELY-keskukselta, ja kunkin pääsuunnan liikenteenharjoittaja vastaisi tarvittavan informaation laatimisesta.

Vaihtoehdon 3 haittana on yhtenäisen lippujärjestelmän lakkaaminen. Nykyisen Waltti-järjestelmän sijasta Kainuussa voisi olla useita eri lippujärjestelmiä, joiden lipputuotteet eivät käy ristiin toistensa kanssa. Myös kausilipun vaihto-oikeus seutuliikenteestä kaupunkiliikenteeseen todennäköisesti poistuisi. Lisäksi liikenteen kilpailuttaminen nykyistä suurempina kokonaisuuksina voi vaikeuttaa pienempien liikenteenharjoittajien osallistumista tarjouskilpailuihin.

Lisätietoja asiasta antaa suunnittelujohtaja Hannu Heikkinen, puh. 044 710 0864 tai sähköpostitse osoitteella etunimi.sukunimi@kainuu.fi.

Maakuntajohtajan ehdotus:

Kainuun liitto antaa Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskukselle joukkoliikenteen järjestämisestä Kainuussa 7.6.2021 alkaen seuraavan lausunnon:

”Kainuun liikennejärjestelmäsuunnitelmassa (B:14, Kainuun liitto

2018) liikennejärjestelmäsuunnittelulle on asetettu kolme tavoitetta, joista yksi on Arjen sujuva ja turvallinen liikkuminen. Tavoitteen osa-alueet ovat autoliikenne, kevyt liikenne ja joukkoliikenne. Päätaavoite on seuraava: Arjen liikkuminen on sujuvaa henkilöautolla koko maakunnan alueella, kävellen ja pyöräillen kuntakeskuksissa sekä joukkoliikenteellä maakunnan sisällä ja kaukoliikenteen runko-reiteillä. Haja-asutusalueella turvataan peruspalvelutason mukainen joukkoliikenne (liikkuminen palveluna).

Liikennejärjestelmäsuunnitelman joukkoliikennettä koskevat tavoitteet ovat:

- matkaketjuja parannetaan koko Kainuussa joukkoliikennettä ja kaikkia kulkumuotoja yhteen sovittamalla
- joukkoliikenteen palvelutaso haja-asutusalueilla ja lakisääteiset henkilökuljetukset turvataan yhdistelemällä kuljetuksia mahdollisimman tehokkaasti

Liikennejärjestelmäsuunnitelmassa on esitetty maakunnan sisäisen liikennejärjestelmän kehittämiskohteet, tavoitetilat ja toimenpiteet.

Joukkoliikenteen kehittämiskohteita ovat:

- joukkoliikenteen palvelutaso
- matkaketjujen kehittäminen liikenteen solmupisteistä kuntakeskukseen ja matkailualueille

Kainuun joukkoliikenteen järjestämisen uudistamisen yhteydessä tulee huolehtia peruspalvelutasoisen julkisen joukkoliikenteen turvaamisesta maakunnan asukkaille. Samassa yhteydessä tulee kiinnittää erityistä huomioita joukkoliikenteen, sosiaali- ja terveydenhuollon ja KELA-kuljetusten yhteensovittamiseen ja kehittämiseen sekä liityntä-yhteyksien toteuttamiseen niin linja-auto-, juna- ja lentoliikenteessä.

Joukkoliikenteen järjestämisessä ja joukkoliikenteessä käytettävien lipputuotteiden osalta tulee ottaa huomioon joukkoliikenteen asiakkaiden palvelutason turvaaminen ja kehittäminen sekä kuljetusketjun toimivuus ja helppous. Lipputuotteiden uudistaminen ja käytettävät maksujärjestelmät eivät saa johtaa tilanteeseen, jossa matkustamisen sujuvuus ja matkustaminen vaikeutuvat tai joukkoliikenteen matkustajamäärät mahdollisesti jopa vähenevät em. mainittujen asioiden heikon toimivuuden vuoksi.

Kainuun liitto pitää nykyistä joukkoliikenteen järjestämisvastuuta parhaimpana vaihtoehtona, jolloin toimivaltaisina viranomaisina 7.6.2021 alkaen jatkaisivat Kajaanin kaupunki ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus. Kainuun liiton näkemyksen mukaan joukkoliikenteen järjestämisvastuun siirtäminen muille kunnille tai kuntien rahoitustason nostamiseen selkeästi nykytasosta ei ole realistisia mahdollisuuksia.

Joukkoliikenteen uudistaminen muuttuneessa tilanteessa on merkittävä ja huolellisesti pohdittava asia. Päätöksenteon tueksi tarvittavien lisäselvitysten laatimiseen on näin ollen syytä varautua.”

Maakuntahallitus:

Käydyn keskustelun jälkeen maakuntahallitus hyväksyi maakuntajohtajan ehdotuksen.

Tämän asian osalta pöytäkirja tarkastettiin kokouksessa.

Ote

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus